

DEÁK-SÁROSI LÁSZLÓ

A funtineli boszorkány filmen

Az elmúlt hónapokban több szakmai vetítésen is lehetőségem nyílt megtekinteni Poór Istvánnak *A funtineli boszorkány* című filmjét, amelyet Wass Albert regénye alapján készített. Erdély több városában nagy érdeklődés mellett mutatták be, és remélhetőleg a magyarországi forgalmazás akadályait is sikerül elhárítani. Remek adaptációról van szó, amelynek a forgatókönyve 2016-ban háromszáz pályamunka közül nyerte el a legjobb forgatókönyv díját a Movie Park Action Adventure Film Festival versenyén, Los Angelesben. Ennek ellenére az Amerikából hazatért rendező nem kapott a film megvalósítására semmiféle állami vagy anyagi támogatást. A filmet saját költségén, mintegy négymillió forintból forgatta le úgy, hogy a háromfős technikai stáb és a profi erdélyi színészek szerény, jelképes honoráriumára futotta. Mindez a végeredményen alig látszik, a filmnek csak kisebb technikai hiányosságai vannak.

A funtineli boszorkány azt a kérdéskört járja körül, hogy hol húzódik meg az egyén és a közösség felelősségének határa, és mit lehet tenni az egyes szubkultúrák érdekeinek ütközése esetén. Az egyik világ a pásztoroké, a szabad, természetközeli embereké, a másik pedig a nagyobb közösségekben és kötöttségekben élő falusiaké és városiaké. A történet alapkonfliktusa e két közeg szembenállásában gyökerezik, hiszen a címszereplő lány szüleinek egyike havasi pásztor, a másik pedig egy molnár lánya, és egyikük sem szívesen cserélné fel az életét a másikért.

A két világ egymás mellett élésének és összeütközésének szövetében rajzolódnak ki az egyéni élet-történetek. A kultúrák alapja egységes: keresztény, amelyben mindenki az Isten által biztosított szabad akarat szerint saját sorsának kovácsa. A címszereplő lány ezeknek a folyamatoknak és sorsoknak a katalizátora, aki ösztönösen is segít az igazság- és jóvátételben. Egyes szereplők azonban a bajok és büntetések, köztük a halál előrejelzőjét vagy előidézőjét, tehát a boszorkányt látják Nucában, aki egy látnoki és más természetfölötti képességekkel bíró lány, a történetben bemutatott emberek és közösségek áldozata, ugyanakkor az ő tükrük és igazságosztójuk. A természetfeletti erők nemcsak az ő személyén

keresztül nyilatkoznak meg. Előfordul, hogy a fák adnak tovább egy hírt, és a távolban mindig ott magaslik az Istenszéke hegy, amely fölött, mintegy továbbgondolva a regényt, a címszereplő látomásában megjelenik Szűz Mária is.

A film epikus és lírai tabló, epizodikus és drámai elemekkel dúsított sorskönyve egy erdélyi, vegyes etnikai közegnek a 20. század elején-közepén. Retorikai szempontból tanácsadó beszédnek felel meg az egyéni és a közösségi felelősség kérdésére. A narrátor vagy a rezonőri szereplők gyakran meg is fogalmazzák a tanulságot, amely nem hat üres moralizálásként, hiszen képesek reflektálni saját sorsukra és a körülöttük élőkére. A reflexió, a múltba és a jövőbe látás Nuca legfőbb képessége, de rezonőrnek tekinthető több szereplő, például a hegygerincen magányosan élő öregember, a Vénség.

A központi karakter Nuca, a magára maradt és a közösség támogatásával felcseperedő lány, hozzá kapcsolódnak az egyes szereplők, valóságos társadalmi tablót rajzolva ezzel. A fő cselekményszál időrend szerint halad előre kisebb-nagyobb ugrásokkal, de fokozatosan felsejlik a múlt, amely meghatározza a jelen konfliktusait. Tóderik kis lányunokájával tehát nem a semmiből érkezik a faluba, hanem fokozatosan derül ki, hogy kik is ők valójában. A kötőszöveget Nuca látnoki visszaemlékezései képezik, illetve az egyes szereplők utalásai, összefüggő elbeszélései. A leghosszabb Bandilla, a rablóbandavezér (Korpos András) monológja, amelyből világossá válik, hogy milyen kapcsolat áll fenn közte és a funtineli boszorkány között. Ez a jelenet a film egyik csúcspontja.

Az egyes epizódok között lírai képsorok peregnek, amelyek az erdélyi, mezőségi vidék természeti és spirituális jellegét erősítik, és kiválóan helyettesítik Wass Albert költészetbe hajló, érzékletes természeti leírásait. Nem öncélúan követi a kamera például a pillangó röptét, hiszen a kislány szerint az jelöli ki az építendő kunyhó helyét, ahogyan a szél is azért tombol, hogy megfélemlítse a hitetlen papot. Az eső néha megsirat egy-egy szereplőt, Szűz Mária pedig Nuca látomásának része.

A film epizódszerű, közepes egységekből áll: egy-egy jelenet ritkán képez olyan zárt dramaturgiai egységet, amely a megszokott bonyodalom-kifejlet-megoldás sémát követi. A jelenetek gyakran egy történés közepén vagy vége felé kezdődnek, vagy épp nem érnek véget, és később folytatódnak, esetleg egy másik jelenetben zárulnak le. Nem tudni pontosan

például, hogyan hal meg az uraság fia, Nuca gyermekének apja. Éltető Gáspár odaérkezik a párja és gyermeke házához egy baljós estén, és hajnalban távozik, de a néző csak később, egy utalásból tudja meg, hogy akkor történt valami, amikor belépett az erdőbe egy ösvényen. A letragikusabb események nem is jelennek meg a vásznon, még sincs hiányérzetünk, hiszen nem egy alkalommal két szereplő egy harmadik halálával szembesülve kezd párbeszédet.

Poór István filmjében kevés a szókép, inkább olyan alakzatok azonosíthatóak benne, mint a hiány, az ismétlés, a fokozás, az ellentét. A kislány törekeny, kis alakja ellentétben áll a nagyapja vagy az örmény kocsmáros-boltos nagy testével. Vagy ugyancsak Nuca a rablóvezér Bandilláéval, aki az egyik jelenetben úgy emelkedik föléje, mintha kétszer olyan magas lenne. Párhuzamnak és fokozásnak tekinthető Nuca és a cigányasszony, illetve Nuca és a vak asszony összehasonlítása. A cigányasszony el is mondja, hogy Nuca többet tud és többre hivatott, mint ő, pedig neki is hasonlóképp alakult a sorsa, és könnyen lehetett volna belőle jó boszorkány, ha az úgy lett volna megírva.

Az egyes jelenetekben, epizódokban, illetve a vágóképeken megjelenő emberek, tárgyak, természeti elemek motívumai fogalmi és hangulati mintázatokat alkotnak. Ilyen mintázatokat rajzolnak ki a különböző fák, a vizek, a hasonló (vagy ellentétes) külsejű emberek, a kereszt vagy a fehér szín mint motívum. Ezek a motívumok átszövik a teljes filmet, egy egységes érzület és világ képét sugallva, megerősítve a teremtett világ otthonosságának érzetét a sok konfliktus, tragédia, halál ellenére is.

A film kiemelkedő értéke a szereplőválogatás és a színészek játéka. A rendező Erdélyben több ismert vagy kevésbé ismert színészt talált, akiket a képességeiken túl hitelessé tesz a karakterük is. A bemutatón Poór István elmondta, hogy „háromdimenziós arcot” keresett, amelyeken látható a múlt, a jelen és a jövő. Többüknek ez volt az első szerepe, ami előnyére vált a filmnek, hiszen minden, a vásznon feltűnő emberben olyasvalakit ismerhet meg a néző, akivel ott, a Mezőségen a mindennapokban is találkozhat, és akikről Wass Albert regényeinek karaktereit mintázta.

A szereplők egy része tanult színész, akik erdélyi vagy anyaországi színtársulatban játszanak. Ilyen a felnőtt Nucát, a Nagylányt alakító Ritziu Ilka Krisztina. Közülük keveset láttunk a filmvásznon – bár ő már szerepelt néhány tévéfilmben –, a többiek amatőr színészek. A címszereplőt megformáló kilencéves kislány (Nagy Mira Zsuzsanna) már életkorából adódóan sem lehet hivatásos színész, mégis kiválóan megoldotta feladatát a film első harmadában. A kislány a zsengeségével, ártatlanságával egymaga atmoszférát képes teremteni az első részben. Emlékezetes továbbá a hegymoron élő Vénség (Horváth Ödön) alakítása. Tőle minden olyan ízesen és valószerűen hangzik, hogy fel sem merül, hogy a szavait regényből vagy forgatókönyvből kölcsönöznék. Különös, hogy egy Amerikából, Hollywoodból hazatért rendező készített (végre!) egy ízig-vérig erdélyi és egyben magyar filmet, valódi erdélyi arcokkal, tájakkal és lelkülettel.

A funtinel boszorkány lassú ritmusú, a cselekményre, a párbeszédre simuló, látványvilágában gyakran festői film. Ez a fényképezési stílus a mozaikos történetiszövéssel és a remek színészvezetéssel teljesen magába vonzza a nézőt. Poór István a hatást az azonosulással éri el, az emberek (a nézők) félelmeire és értékrendjére való gyakori hivatkozással. Ez az értékrend erdélyi, magyar, részben román, de mindenképp hagyományos és keresztény. Ebben a közegben mindenkinek megvannak az igazodási pontjai, a szegény földműveseknek vagy uraságoknak, a városiaknak vagy falusiaknak, a völgyben vagy a vadonban élő pásztoroknak. Aki hibázik, vagy bűnt követ el, az tudatában van tettének, és képes beteljesíteni a saját sorsát, ha kell, a körülmények vagy a látnok lány segítségével. Nuca a rabló Mihályt elkábította fenyőpálinkával és szépségével, majd elküldte, hogy kösse fel magát arra a fára, amelynél maga is elkövetett egy gyilkosságot. A lány itt (is) csak katalizátor.

A rendezőt, Poór Istvánt csak tisztelet illeti, amiért egy ilyen jelentős szellemi munkát felvállalt, elvégzett, méghozzá a saját költségén. Ezzel a küzdelemmel és eredménnyel megcsillantotta a reményt azoknak, akik hisznek abban, hogy létezik még magyar és keresztény film és kultúra.